Ana-Marija Martan

Zvukovi dvadesetih: Što se i kako slušalo 1926. godine

1. Uvod

Glazbena povijest u lokalnim je novinama skrivena ne samo u člancima koji se direktno dotiču pjevačkih ili glazbenih sastava nego i u oglasima koji govore o popravku uređaja za reprodukciju glazbe ili najavama za koncerte, plesne večeri i vatrogasne zabave s muzikom. Na taj način otkriva se bogati glazbeni pejzaž grada. Dakle, tema je ovog priloga kako je glazba utjecala na građane Koprivnice prije točno stotinu godina. Podatke o tome što se i kako slušalo, sviralo i plesalo 1926. crpila sam iz Koprivničkih novina, koje su za navedenu godinu izlazile od 3. siječnja do 22. kolovoza, a tiskano je 32 broja, te Domaćeg ognjišta u 7 brojeva koji su tiskani u razdoblju od 20. studenog do 31. prosinca. Društvena klima Koprivnice 1926. godine obilježena je poslijeratnom krizom nakon Prvoga svjetskog rata, tranzicijom, stranačkim podjelama unutar gradskog vodstva, ekonomskim poteškoćama koje su utjecale i na stanovništvo, ali i na sam grad, no s druge strane osjeća se prodor modernih oblika zabave i trendova koji će olakšati svojevrsno poslijeratno opuštanje. Učestalost spominjanja koncerata, plesa, zabava, pitanja gradskog orkestra, pjevačkih društava i drugih vezanih tema govori nam da je glazba bila važan dio javnog života grada, podjednako tijekom kavanskih i plesnih zabava i svečanih akademija.

2. Zborovi, orkestri i gradska glazba

Glavni nositelji glazbenog života grada tijekom 1926. godine bila su pjevačka društva *Domoljub*, *Podravac* i *Danica* te novoustrojena gradska glazba. Društvo *Domoljub*, koje je na godišnjoj skupštini izabralo novog predsjednika, Ivana Čupana,[1] tijekom godine organiziralo je vrlo posjećene zabave i nastupe te odlazilo na gostovanja. Izdvaja se tako vrlo uspješna pokladna zabava *Domoljuba* na pokladnu nedjelju, odnosno koncert s plesom na kojem su se izvodile koračnice, *popevke i za smejati*[2] i humoristična igra *Vinska borba*, a sama je zabava potrajala do zore. Osim toga zbor *Domoljuba* nastupao je 1. svibnja u gradu na Sokolskoj akademiji u spomen Zrinskome i Frankopanu te sljedećeg dana na skupštini Mjesne obrtne organizacije, uveličavši tako obje zgode.[3] Od gostovanja izdvaja se odlazak mješovitog zbora *Domoljub* u Križevce na 25. obljetnicu hrvatskog pjevačkog društva *Kalnik*, gdje su izvodili Gotovčevu *Jadovanku za teletom*.[4] Najzapaženiji pak uspjeh *Domoljuba* te godine zabilježen je tijekom 50. godišnjice *Hrvatskog pjevačkog društva Sloboda* u Zagrebu. Tom je prigodom mješoviti zbor pod ravnanjem zborovođe Mije Kolarića otpjevao Gotovčev *Prigovor* i osvojio srebrni pokal. Istaknuto je kako: *Uspjeh ovog koprivničkog društva pred mjerodavnim muzičkim forumom u glavnome gradu ne služi na čast samo „Domoljubu" nego i našemu gradu Koprivnici.*[5] S višedesetljetnom tradicijom pjevačko društvo *Podravac* bilo je jedno od najvažnijih kulturnih institucija grada pa se redovito spominje u novinskim člancima. Društvo je u svojoj 51. godini izabralo novo vodstvo, tajnika Dušana Ožegovića te članove odbora dr. Schwarza, Toplaka, Papa, Dolenca i Požežanca, dok je Stjepan Pavunić i dalje ostao predsjednikom društva.[6] Kao *najuspjelija zabava minule sezone* ističe se pokladna zabava društva *Podravac* na kojoj je pod ravnanjem dirigenta Wolfensohna zbor izveo Goeslerovo *Proročište*, Branko Toplak izveo je kouplet, a zatim su člano-

1 Koprivničke novine, 4.travnja1926.

2 Isto, 8, 3.
3 Isto, 19, 3 i 20, 1.
4 Isto, 21, 3.
5 Isto, 16, 2.
6 Isto, 7, 2–3.

Slika 1. Hrvatsko pjevačko društvo Podravac, snimio Ivan Parš 1925. godine (Izvor: Muzej grada Koprivnice, Zbirka fotografija).

vi društva izveli humorističnu predstavu *Telefon bez žica*. Zabavi su prisustvovali i članovi *Domoljuba*, nakon dužeg vremena, što je istaknuto kao značajan trenutak u društvenom životu dvaju društava.[7] I društvo *Podravac* nastupilo je na obljetnici pjevačkog društva *Kalnik* u Križevcima, gdje su otpjevali *Sedmu rukovet* od Mokranjca.[8] Ova su se dva društva uplela u ono što je u novinama nazvano *neugodan incidens*[9] prilikom VI. sokolskog sleta župe *Preradović* i 20. godišnjice Hrvatskog Sokola u Koprivnici. Naime, sokolsko je društvo pozvalo oba pjevačka društva da na velikoj svečanosti zajednički otpjevaju Novakovu pjesmu *Hrvatskoj*. Društvo *Podravac* pristalo je, uz uvjet da zborovima ravna njihov dirigent Wolfensohn, pozivajući se na dužu tradiciju društva, s druge strane *Domoljub* nije htio pristati pjevati pod tuđim dirigentom. Iz Sokola su odlučili da se sporna pjesma u tom slučaju neće pjevati, međutim, na otvorenju zbor *Domoljuba* i *Danice* ipak je samostalno otpjevao spomenutu pjesmu.[10] Taj je potez izazvao potpuni bojkot daljnjeg sudjelovanja *Podravca* na sokolskoj svečanosti i posljedično pokrenuo višetjednu javnu polemiku na stranicama novina. Iz Sokola su tvrdili da oni nisu htjeli niti mogli određivati tko će dirigirati prilikom izvođenja pjesme, dok su iz *Podravca* kao krajnji korak u obranu časti svog dirigenta i društva tražili službenu zadovoljštinu od Hrvatskog pjevačkog saveza.[11] Pjevačko društvo *Danica* spominje se u novinama ponajviše vezano uz ranije spomenut *neugodan incidens* jer su članovi *Danice* na svečanosti Hrvatskog Sokola otpjevali pjesmu sa zborom *Domoljuba* pod ravnanjem gospodina Kolarića, *Domoljubova* zborovođe.[12] Gradska glazba i problemi koji su je pratili u 1926. godini bili su česta tema u tisku. Najveći problem gradske glazbe bilo je slabo financiranje, nepostojanje stalnih glazbenika te izmjena dirigenta, odnosno kapelnika. Na poziciji kapelnika te su se godine izmijenila dvojica: Karlo Adamić i Ivan Vincetić. Adamić je u siječnju pisao da je gradskim kapelnikom imenovan 1923. godine, ali da se otad bori s raznim problemima: nema stalnih glazbenika jer zahtijevaju gradsku službu, zatekao je neispravne instrumente, a nema ni prostorija za vježbanje jer je *Podravac* rezervirao sve dostupne termine. *Bože mili, kažu da je glazba „nebeska kćerka" – da, za onoga koji se za zabavu bavi s njom, a tko od nje živi – njemu je maćeha – gadna maćeha…* pisao je tada Adamić.[13] Zbog nesuglasica s gradskim poglavarstvom Adamić je, nakon kratkotrajne podrške od strane gradskog poglavarstva, ipak u ožujku otpušten iz gradske službe.[14] U lipnju je na probni rok od tri mjeseca za novog kapelnika

7 Isto, 8, 3.
8 Isto, 21, 3.
9 Isto, 27, 1.
10 Isto, 27, 1.
11 Isto, 27, 1–3;. 29, 3 i 30, 1.
12 Isto.
13 Isto, 2, 1–2.
14 Isto, 11, 3.

imenovan Ivan Vincetić, pri čemu je u novinama dometnut komentar da bi Vincetić došao odmah u službu kad bi imao na raspolaganju stan za sebe i obitelj te se očekuje da se gradsko poglavarstvo pobrine za rješenje tog problema.[15] Nakon dolaska Vincetića u novinama se i dalje naglašava važnost stalnih glazbenika, zaposlenih u gradskim službama, jer u protivnom: *Uzalud nam kapelnik – i najvrsniji – uzalud nam instrumenti – i najvrsniji – ako nemamo glazbenika! Kapelnik sa instrumentima bez glazbenika je sličan generalu s puškama i topovima – bez vojske!*[16] U srpnju je gradsko zastupstvo riješilo dio financijskih problema glazbe tako što je pojedinim glazbenicima isplaćivalo stalni mjesečni honorar (100 – 150 dinara), Josipu Holoubeku 500, a kapelniku Vincetiću osiguran je stan. O gradskoj se glazbi pozitivno piše već u kolovozu i studenome kada se spominje prvi šetališni koncert te redovna koncertiranja nedjeljom u gradskom parku, pri čemu mladi glazbenici izvode i teže glazbene komade.[17]

3. Čarolija *šelaka* i etera (gramofon i radioaparat)

Gramofoni su do 1926. godine očito postali dosta čest predmet u koprivničkim kućanstvima budući da se spominju u oglasu o popravku istih. Đuro Sušnić, puškar, tako u ožujku oglašava širok spektar usluga: popravak svih vrsta lovačkih i vojnih pušaka, revolvera i automatskih pištolja te raznih tehničkih aparata poput šivaćih i pisaćih strojeva, dvokolica i gramofona. Kako bi naglasio kvalitetu svog rada Sušnić ističe da je iskustvo stekao radom u inozemnim tvornicama.[18] Nasuprot tome, radioaparati su u Koprivnici tada još uvijek bili rijetkost pa se tako pojavljuje članak koji govori da su 1926. godine u gradu postojala svega tri radioaparata od kojih se kao najbolji spominje onaj urara i draguljara Stjepana Papa. U njegovu su se lokalu svakodnevno okupljali građani koji su ondje slušali prijenose koncerata, opera, opereta i predavanja iz svih većih europskih gradova: Beča, Pešte, Berlina, Londona pa i novootvorene radiostanice Brno.[19] U tom pogledu radio je predstavljao tehničku senzaciju, ali i svojevrsni društveni događaj. Vjerojatno je kao odgovor na veliki interes za radio spomenuti Stjepan Pap u siječnju pozvao sugrađane na dogovor o osnutku Radio kluba.[20]

Kako bi se građanima približila radiotehnologija, novine su objavljivale stručne članke: Radio,[21] Principi Radio-telefonije,[22] i Najnoviji nazori N. Tesle.[23] U tim se člancima objašnjava prijenos zvuka i titranje radiovalova kroz eter te se navodi kako je radio prvi po važnosti izuma 20. stoljeća s dalekosežnim posljedicama za čovječanstvo. Također, Teslu se naziva „ocem" bežične tehnologije i radija te se navode Teslina proročanstva kako će *ljudi biti u stanju da direktno vide događaje, koji se zbivaju po dalekom svijetu, pomoću jednog malenog radijskog instrumenta, što će ga nositi u džepu – „radijsko oko"*. Zanimljiv je i futuristički pogled na Koprivnicu za tisuću godina u budućnosti u kojem se predviđa izgrađeni spomenik s četiri visoke figure koje primaju radio-telefonske vijesti posvećen *Utemeljiteljima prve koprivničke radio-stanice građanima: S bljaku, Papu, Fuchsu i Mužiniću*.[24]

2. Tradicionalni i moderni plesovi

Ples se u koprivničkom tisku 1926. godine također spominjao vrlo često u različitom kontekstu, kao vid društvene zabave, umjetničke izvedbe, ali ga se i oštro kritiziralo, osobito moderne vrste plesa. Ples kao dio kulturnih i scenskih nastupa spominje se na Nikolinskoj zabavi, Božićnoj predstavi te na glazbenom igrokazu *Šumska kraljica*, gdje su dosta zahtjevne plesove izvodila djeca.[25] Ples se često navodi kao središnji dio društvenih okupljanja: u humanitarne svrhe na Katarinskoj zabavi Dobrotvornog Gospojinskog društva,[26] oficirski ples povodom rođendana kralja Aleksandra,[27] na seljačkoj zabavi mjesne organizacije HSS-a,[28] na pokladnim zabavama gdje se uz glazbu i ples ostajalo *do tenkih vur*.

15 Isto, 24, 2–3.
16 Isto, 27, 2.
17 Koprivničke novine, 33, 3, i Domaće ognjište, 20. studenoga 1926.
18 Koprivničke novine, 13, 4.
19 Isto, 7, 2–3.
20 Isto, 4, 1.
21 Isto, 16, 1.
22 Isto, 17, 1.
23 Isto, 15, 1.
24 Isto, 3, 2.
25 Isto, 1, 1–2 i 23, 2.
26 Domaće ognjište, 1, 3.
27 Isto, 3, 3.
28 Koprivničke novine, 8, 2.

Zanimljiva je bila pokladna zabava organizirana u *Domoljubu* gdje je pred kraj večeri nestalo svjetla, no mladima to nije smetalo jer su se moderni plesovi *šimi i vanstep mogli i u mraku plesati*.[29] Da su ples i usvajanje novih trendova bili važni svjedoči i oglas Fr. Kanengisera o poduci starih i najnovijih suvremenih plesova,[30] a spominje se i plesni vjenčić plesne škole V. Krćelića na kojem su se učili najmoderniji plesovi blues, tango i caramba. Uz ples novine su pohvalile i lijepo i otmjeno vladanje plesača kojim su *u poratno vrijeme osjetljivo oskudijevali*.[31] I dok su među omladinom apsolutni hit bili moderni plesovi vanstep (one-step), šimi (shimmy) i blues, starije su generacije preferirale tradicionalne ritmove i plesove tipa polke i sekšrita koji se spominju na vatrogasnoj zabavi u veljači na kojoj su prednost imali stari plesovi.[32] Iako je ples imao snažnu društvenu i kulturnu komponentu, nije izbjegao oštricu kritike pa se tako u feljtonu *Politika u plesu* kritizira poslijeratno društvo: *Godine 1914. navijestio si je svijet – rat. Poslije rata mir je navijestio – ples.* Autor govori da je ples način da se uguši neprijatna savjest te osuđuje žene koje odlaze u plesne dvorane isključivo zbog *ljubavne agitacije*.[33] Iz priloženoga dade se zaključiti kako je glazba, u svim svojim oblicima i formama, bila važan dio života grada, a Koprivnica pri tome vjerojatno nije zaostajala za drugim hrvatskim i europskim gradovima. Tehnološka revolucija u vidu gramofona i radioaparata promijenila je način na koji građani slušaju glazbu. Paralelno s time u plesne dvorane prodiru novi ritmovi u kojima će zvukovi dvadesetih otvoriti vrata slobodnijem dobu zabave.

29 Isto, 8, 3.
30 Domaće ognjište, 1, 3.
31 Koprivničke novine, 5, 2.
32 Isto, 6, 3.
33 Isto, 8, 4.